

anden medlemsstat end den, hvori tjenesteydelsen skal udføres, skal afskaffes.

3. Når udøvelse af den form for virksomhed, som drives af engageringsbureauer mod betaling for optrædende kunstnere, i den stat, hvor tjenesteydelsen udføres, er betinget af bevilling, kan denne stat ikke af tjenesteydere, der er etableret i en anden medlemsstat, kræve, at de enten skal opfylde denne betingelse eller benytte sig af et mod betaling drevet engageringsbureau med en sådan bevilling,

såfremt ydelsen udføres af et engageringsbureau, som henhører under en medlemsstats offentlige forvaltning, eller tjenesteyderen i den medlemsstat, hvor han er etableret, er indehaver af en bevilling, som er udstedt på tilsvarende vilkår som dem, der kræves af den stat, hvori ydelsen udføres, og tjenesteyderens virksomhed i den førstnævnte stat er undergivet en tilstrækkelig kontrol, som omfatter enhver engageringsvirksomhed, uanset hvilken medlemsstat ydelsen modtages i.

I de forenede sager 110 og 111/78,

der begge angår en anmodning, som i medfør af EØF-traktatens artikel 177 af Tribunal de première instance de Tournai er indgivet til Domstolen for i de sager, som verserer for nævnte ret mellem

i sag 110/78

- 1) ANKLAGEMYNDIGHEDEN,
- 2) »CHAMBRE SYNDICALE DES AGENTS ARTISTIQUES ET IMPRESARII DE BELGIQUE«, ASBL, Charleroi,

og

- 1) WILLY VAN WESEMAEL, Bruxelles,
- 2) JEAN POUPAERT, Lille (Frankrig),

i sag 111/78

- 1) ANKLAGEMYNDIGHEDEN,
- 2) »CHAMBRE SYNDICALE DES AGENTS ARTISTIQUES ET IMPRESARII DE BELGIQUE«, ASBL, Charleroi,
- 3) ALBERT GÉRARD, Liège,

og

1) ROMANO FOLLACHIO, Peruwelz (Belgien),

2) ROBERT LEDUC, Valenciennes (Frankrig),

at opnå en præjudiciel afgørelse vedrørende fortolkningen af EØF-traktatens bestemmelser om etableringsretten og om tjenesteydelser samt af Rådets direktiv 67/43/EØF af 12. januar 1967 (EFT 1967, s. 3; org. ref. JO nr. 10, 1967, s. 140),

afsiger

DOMSTOLEN

sammensat af: præsidenten H. Kutscher, afdelingsformændene J. Mertens de Wilmars og Mackenzie Stuart, dommerne A. M. Donner, P. Pescatore, M. Sørensen, A. O'Keeffe, G. Bosco og A. Touffait,

generaladvokat: J.-P. Warner

justitssekretær: A. Van Houtte

følgende

DOM

Sagsfremstilling

Sagens faktiske omstændigheder, retsforhandlingerne og de skriftlige indlæg, der er indgivet i henhold til artikel 20 i protokollen vedrørende statuten for EØF-Domstolen, kan sammenfattes således:

I — De faktiske omstændigheder og skriftvekslingen

1. I overensstemmelse med EØF-traktatens anden del, afsnit III, kapitlerne 2 og 3 om ophævelse af restriktionerne for etableringsfriheden og for fri udveksling af tjenesteydelser inden for Fællesskabet vedtog Rådet den 18. december 1961 et »Almindeligt program om ophævelse af

begrænsninger i den frie udveksling af tjenesteydelser« og en »Almindelig plan for ophævelse af begrænsninger i etableringsfriheden« (EFT-specialudgave, anden serie, IX, s. 3 og 7; org. ref. JO nr. 2, 1962, s. 32, 36).

I overensstemmelse med disse programmer og i medfør af traktatens artikler 54 og 63 udstedte Rådet den 12. januar 1967 direktiv 67/43/EØF (EFT 1967, s. 3; org. ref. JO nr. 10, 1967, s. 110) »om gennemførelsen af etableringsfrihed og fri udveksling af tjenesteydelser for selvstændig virksomhed inden for: ... 'visse tjenesteydelser for erhvervslivet' (CITI-gruppe 839)«.

I direktivets artikel 3, stk. 1, bestemmes det, at direktivet, bortset fra visse nærmere angivne undtagelser, gælder

»for de former for selvstændig virksomhed inden for 'visse tjenesteydelser for erhvervslivet', som er nævnt i bilag I til den almindelige plan for ophævelse af begrænsninger i etableringsfriheden (gruppe 839 CITI) ...«.

Den internationale standardfortegnelse »Classification internationale type, par industries, de toutes les branches d'activité économique (CITI)« er udarbejdet af De forenede Nationers statistiske afdeling (Statistical Papers, Series M, No 4, Rev. 1, New York, 1958), og blev af Fællesskabet lagt til grund ved udarbejdelsen af de ovenfor nævnte programmer. Gruppe 839 i standardfortegnelsen defineres således:

Gruppe 839:

»Visse tjenesteydelser for erhvervslivet, ikke andetsteds klassificeret

Reklamebureauer, kreditoplysningsbureauer, inkassobureauer; duplikering, lustryk, fotokopiering; adressering, forsendelse, stenografering og maskinskrivning, udarbejdelse og salg af adresselister; arbejdsanvisningsbureauer; presse- og nyhedsbureauer; journalist- og forfattervirksomhed; modedesignere; anden ikke andetsteds nævnt virksomhedsrådgivning.«

I øvrigt indeholder fortegnelsen følgende definitioner af grupperne 841 og 842:

Gruppe 841:

»Filmproduktion, distribution og fremvisning

Produktion og distribution af film samt dermed forbunden virksomhed, f.eks. fremkaldelse, kopiering og montage, udlejning af film og reparation af filmudstyr; biografvirksomhed; engagering og anvisning af kunstnere og optrædende.«

Gruppe 842:

Teatervirksomhed m. v.

Teatre, operaselskaber, koncertarrangører og teaterselskaber, tjenesteydelser, som præsteres af anvisningsbureauer for kunstnere til teatre samt af billetbureauer; radio- og fjernsynsvirksomhed; danseorkestre, orkestre og optrædende ifølge kontrakt eller mod betaling; gram-mofonpladeindspilning.«

2. Det belgiske arrêté royal af 28. november 1975 (Moniteur belge, 22. 1. 1976) »om drift af engageringsbureauer mod betaling«, hvis gennemførelsesbestemmelser findes i arrêté ministériel af 1. december 1975 (Moniteur belge, 22. 1. 1976), indeholder på dette område bl. a. følgende bestemmelser:

Artikel 2:

»Det er forbudt at drive engageringsbureauer mod betaling.«

Artikel 3:

»Det er dog tilladt at drive engageringsbureauer mod betaling for optrædende kunstnere på de i denne anordning (arrêté royal) nævnte betingelser.«

Artikel 6, stk. 1:

»Drift af et engageringsbureau mod betaling for optrædende kunstnere er betinget af, at bevilling hertil er udstedt af det ministerium, hvorunder beskæftigelsen hører.«

Artikel 20:

»Medmindre der er indgået aftale om gensidighed mellem Belgien og det pågældende land, kan udenlandske engageringsbureauer for optrædende kunstnere

kun foretage engagering i Belgien via et mod betaling drevet engageringsbureau, som er indehaver af bevilling. Hvert af de to bureauer modtager halvdelen af den foreskrevne provision, fastsat i den ministerielle bekendtgørelse (arrêté ministériel).«

Artiklerne 6 og 20 er i det væsentlige de samme som artiklerne 5 og 15 i den tidligere gældende arrêté royal af 10. april 1954.

Artikel 27, nr. 3 og 5, indeholder bestemmelser om de straffe, der kan idømmes den,

- »som benytter sig af et mod betaling drevet engageringsbureau, hvis indehaver ikke er i besiddelse af behørig bevilling« (nr. 3);
- »som driver et udenlandsk engageringsbureau, dettes ansatte eller befuldmægtigede, som mod betaling har foretaget en eller flere engageringer i Belgien i strid med betingelserne i artikel 20 i denne anordning (arrêté royal); enhver arbejdstager, som har ladet sig engagere på denne måde ifalder samme straffe« (nr. 5).

3. I medfør af artikel 27 i arrêté royal af 28. november 1975 blev der i februar 1978 ved Tribunal de première instance de Tournai, afdelingen for straffesager, anlagt to straffesager for overtrædelse af de nævnte artikler 6 og 20 mod følgende personer:

a) Willy Van Wesemael, café-arbejder, bosat i Ath (Belgien), som anklages for ved engagering af en varietékunstner at have benyttet sig af et mod betaling drevet engageringsbureau, som ikke var i besiddelse af behørig bevilling i Belgien (nemlig Jean Poupaert's bureau), og

Jean Poupaert (også kaldet Jean-Pierre Panir), impresario, bosat i Lille (Frankrig), som anklages for ved kontrakt af 29. marts 1976 at have engageret en varietékunstner til Wese-

mæl uden om et mod betaling drevet engageringsbureau med bevilling i Belgien. (Sag 110/78)

b) Romano Follachio, restauratør, bosat i Peruwelz (Belgien), som anklages for ved engagering af en varietékunstner at have benyttet sig af et mod betaling drevet engageringsbureau, som ikke var i besiddelse af behørig bevilling i Belgien (nemlig Robert Leduc's bureau), og

Robert Leduc (også kaldet Trébor), impresario, bosat i Valenciennes (Frankrig), som anklages for ved kontrakt af 29. marts 1976 at have engageret en varietékunstner til Follachio uden om et mod betaling drevet engageringsbureau med bevilling i Belgien. (Sag 111/78)

De tiltalte har til deres forsvar anført, at de nævnte nationale bestemmelser er uforenelige med EØF-traktaten, særlig artiklerne 52, 55, 59 og 60.

4. Tribunal de première instance de Tournai har fastslået, at engageringsbureauer mod betaling for optrædende kunstnere, som er omhandlet i arrêté royal af 28. november 1975 — ifølge en af Kommissionens tjenestegrene anlagt fortolkning — ikke henhører under gruppe 839 i den internationale CITI-nomenklatur, men under den endnu ikke liberaliserede gruppe 842. Retten anførte ganske vist, at det ifølge denne fortolkning kan sluttes, at den anfægtede arrêté royal er forenelig med EØF-traktaten, fordi:

- den ikke indfører nye diskriminerende begrænsninger, idet artiklerne 6 og 20 er en gentagelse af artiklerne 5 og 15 i den tidligere gældende arrêté royal af 10. april 1954,

— der indtil nu ikke er foretaget en liberalisering af engageringsbureauer mod betaling for kunstnere,

men besluttede alligevel at udsætte de to sager og ved kendelse af 21. marts 1978 i medfør af EØF-traktatens artikel 177 at forelægge Domstolen følgende spørgsmål:

- »1. Henføres engageringsbureauer mod betaling for optrædende kunstnere under begrebet »anvisningsbureauer« i gruppe 839 i den internationale CITI-nomenklatur?
2. Såfremt der svares bekræftende på det foregående spørgsmål: blev sådanne engageringsbureauers virksomhed faktisk og lovligt liberaliseret ved artikel 3, stk. 2, litra a): private engageringsbureauer, i Rådets direktiv af 12. januar 1967 om »gennemførelsen af etableringsfrihed og fri udveksling af tjenesteydelser for selvstændig virksomhed inden for:
  1. »ejendomshandel og administration (undtagen 6401)« (ex CITI-gruppe 640)
  2. »visse tjenesteydelser for erhvervslivet« (CITI-gruppe 839)?«
3. Såfremt der svares bekræftende på det foregående spørgsmål: kan en medlemsstat i medfør af artikel 62 i Rom-traktaten af 25. marts 1957 genindføre diskriminerende bestemmelser, som tidligere indeholdtes i dens lovgivning, når medlemsstaten ikke skræper disse?
4. Stadfæster Domstolen — såfremt de nævnte mod betaling drevne engageringsbureauer for optrædende kunstnere ikke henhører under gruppe 839 i den internationale CITI-nomenklatur — fortolkningen, hvorefter de henhører under den endnu ikke liberaliserede gruppe 842?«
5. Forelæggelseskendelserne indgik til Domstolen den 8. maj 1978.

I medfør af artikel 20 i protokollen vedrørende statuten for EØF-Domstolen er der indgivet skriftlige indlæg af Jean Poupaert (sag 110/78), repræsenteret af advokaterne Pierre Hebey og Thierry Desurmont, Paris, af den belgiske regering, repræsenteret af J. Dufour, conseiller adjoint i ministeriet for udenrigsforhold, udenrigshandel og udviklingssamarbejde, og af Kommissionen for De europæiske Fællesskaber, repræsenteret af Kommissionens juridiske konsulent Jean-Claude Séché, som befuldmægtiget.

På grundlag af den refererende dommers rapport og efter at have hørt generaladvokaten har Domstolen ved kendelse af 27. september 1978 besluttet at forene sagerne 110/78 og 111/78 under den mundtlige forhandling, og har, efter at have opfordret Kommissionen til skriftligt at besvare en række spørgsmål, indledt den mundtlige forhandling.

II — Skriftlige indlæg i henhold til artikel 20 i protokollen vedrørende statuten for EØF-Domstolen

A — *Jean Poupaert* har anført, at det følger af Domstolens dom af 21. juni 1974 i Reyners-sagen, sag 2/74, og af dommen af 3. december 1974 i Van Binsbergen-sagen, sag 33/74 (Sml. 1974, hhv. s. 631 og s. 1299), at de principper om etableringsfrihed og fri udveksling af tjenesteydelser, der blev indført ved traktatens artikler 52 og 59, efter overgangsperiodens udløb er umiddelbart anvendelige i hver medlemsstats retsorden uafhængigt af, om der er udstedt rådsdirektiver med henblik på de i disse artikler opstillede principper.

Under disse omstændigheder er det i det foreliggende tilfælde ikke afgørende, om der ved Rådets direktiv af 12. januar 1967 er gennemført en liberalisering af etableringsretten eller af reglerne om udveksling af tjenesteydelser i forbindelse med impresarievirksomhed. Det afgørende er alene at fastslå, at den umiddelbare anvendelighed af traktatens artikler 52 og 59 — for så vidt angår denne form for virksomhed — efter overgangsperiodens udløb påbyder, at bestemmelser i medlemsstaternes lovgivninger, som indebærer en forskelsbehandling på grund af nationalitet eller bopæl, er uden virkning. Det belgiske arrêté royal af 28. november 1975 kan imidlertid — for så vidt den indeholder diskriminerende regler for udenlandske impresarier i forhold til belgiske impresarier — ikke finde anvendelse af den simple grund, at den strider mod traktatens artikler 52 og 59, som er umiddelbart anvendelige i hver medlemsstats interne retsorden, og som har forrang for modstridende bestemmelser i national ret.

Da traktatens princip er, at der er etableringsfrihed og fri adgang til udveksling af tjenesteydelser i Fællesskabet, følger heraf nødvendigvis, at Poupaert, som har bevilling som impresario i Frankrig, har ret til at formidle engagering af kunstnere i Belgien uden at skulle anvende en belgisk impresario som mellemmand.

Poupaert har endvidere anført, at det ikke af Domstolens praksis fremgår, hvilken retlig betydning der skal tillægges denne omstændighed, at de omtvistede bestemmelser i den belgiske arrêté royal af 28. november 1975 kun er en gentagelse af de tidligere gældende bestemmelser i den foregående arrêté af 10. april 1954.

Traktatens artikler 53 og 62, hvorefter medlemsstaterne ikke må indføre »nye begrænsninger« på disse områder kan helt åbenbart ikke medføre, at medlemsstaterne, uanset at overgangsperioden er udløbet, har ret til at opretholde en for-

skelsbehandling, som bestod ved traktatens ikrafttræden. Hvis dette var tilfældet, ville den nævnte retspraksis fra Domstolens side være uden mening, og liberaliseringen af de pågældende sektorer ville praktisk talt være lammet.

Poupaert har yderligere anført, at selv om det eventuelt — i strid med den nævnte retspraksis — forudsættes, at det er nødvendigt at foretage en vurdering af rækkevidden af direktivet af 12. januar 1967 for at afgøre, om virksomhed, som består i at formidle engagering af kunstnere i medlemsstaterne, er liberaliseret, må det fastslås, at direktivet helt åbenbart omfatter denne form for virksomhed, idet det omhandler »private engageringsbureauer« (artikel 3. stk. 2, litra a)) og »litterær og kunstnerisk virksomhed« (artikel 3, stk. 2, litra g)).

Sammenfattende foreslår Poupaert følgende besvarelse af spørgsmålene:

- »1. Efter overgangsperiodens udløb er adgangen til at udøve impresarievirksomhed liberaliseret, uanset fortolkningen af Rådets direktiv af 12. januar 1967 om gennemførelsen af etableringsfrihed og fri udveksling af tjenesteydelser for selvstændig virksomhed inden for: 1. »ejendoms-handel og -administration (undtagen 6401)« (ex CITI-gruppe 640, 2. »visse tjenesteydelser for erhvervs-livet« (CITI-gruppe 839), idet EØF-traktatens artikler 52 og 59 efter nævnte periodes udløb er umiddelbart anvendelige og kan påberåbes for de nationale retter, i hvert fald i det omfang de vedrører ophævelse af enhver forskelsbehandling på grund

af nationalitet eller på grund af den omstændighed, at den pågældende har bopæl i en anden af Fællesskabets medlemsstater.

2. Subsidiært fastslås det, at nævnte direktiv af 12. januar 1967 finder anvendelse på udøvelse af impresarievirksomhed og med hensyn til denne form for virksomhed påbyder, at alle begrænsninger i etableringsfriheden og den frie adgang til udveksling af tjenesteydelser ophæves.»

B — Den belgiske regering har først anført, at artikel 20 i arrêté royal af 28. november 1975, som indeholder de anfægtede belgiske bestemmelser, er en ren gentagelse — uden nogen som helst skærpeelse — af de diskriminerende bestemmelser (eller de påståede diskriminerende bestemmelser), som allerede gjaldt i den nationale lovgivning, bl. a. i artikel 14 i arrêté ministériel af 23. april 1955 om gennemførelse af arrêté royal af 10. april 1954. Den nævnte artikel 20 strider således ikke mod og indeholder heller ingen fravigelse af traktatens artikel 62, som indeholder en »standstill«-klausul, hvorefter der ikke må indføres nye begrænsninger i den frihed til udveksling af tjenesteydelser, der faktisk er opnået ved traktatens ikrafttræden.

Den belgiske regering har anført, at det i øvrigt er overraskende at konstatere, at sagens genstand er en »liberalisering« i EF-regie af en form for virksomhed, som principielt er forbudt ifølge den internationale konvention nr. 96, som blev vedtaget den 1. juli 1949 af Den internationale Arbejdsorganisations generalkonference. Denne konvention, som blev goldkendt af Belgien ved lov af 3. marts 1958, respekteres fuldt ud af arrêté royal af 28. november 1975, som opstiller et generelt forbud mod drift af engageringsbureauer mod betaling, hvorfra der kun gælder en enkelt »undtagelse«, nemlig drift af engageringsbureauer mod betaling for optrædende kunstnere på de i loven

fastsatte betingelser. De belgiske arbejdsanvisningsmyndigheder (Office national de l'Emploi) er endnu ikke i stand til at varetage disse specielle anvisningsopgaver, og de ville derfor ellers være tvunget til at bekæmpe en udbredelse af ulovlig privat engageringsvirksomhed, med alt hvad en sådan indebærer af hensynsløs udnyttelse både af de optrædende og af arrangørerne. Det må derfor understreges, at de anfægtede bestemmelser er af ren tidsbegrænset, foreløbig og praktisk talt udtagelsesvis karakter, og at de vil ophøre med at gælde, så snart der kan oprettes og organiseres en offentlig formidlingsinstans for disse arbejdstagere. Ifølge artikel 10 i nævnte arrêté royal kan den ansvarlige minister i øvrigt på et hvilket som helst tidspunkt undlade at forny en bevilling (idet disse udstedes for ét år ad gangen, men stiltiende forlænges); herved kan udstedelse af nye bevillinger forenes med formålet med konvention nr. 96, hvorefter de mod betaling drevne engageringsbureauer, som endnu findes, gradvis skal forsvinde.

Den belgiske regering har dernæst henvist til afsnit III i Rådets almindelige program af 1962 om ophævelse af begrænsninger i den frie udveksling af tjenesteydelser, særlig til afsnit III, punkt A, som indeholder en opregning af de restriktive bestemmelser eller den restriktive praksis, der indebærer en forskelsbehandling af udlændinge i forhold til egne statsborgere, og har anført, at hverken den nævnte arrêté royal af 28. november 1975 eller den ministerielle gennemførelsesbekendtgørelse af 1. december 1975 indebærer nogen af de former praksis, som er anført i programmet.

Tværtimod fremgår det — uanset den pågældende virksomhedsforms særlige karakter — af bestemmelserne, at enhver udlænding, som er statsborger i en medlemsstat, kan udøve denne form for virksomhed i Belgien på lige fod med

landets egne statsborgere, såfremt han opfylder de samme lovbestemte betingelser, som disse sidstnævnte skal opfylde.

Set i denne sammenhæng er den i denne sag omtvistede bestemmelse, nemlig artikel 20 i arrêté royal af 28. november 1975, ifølge den belgiske regering overhovedet ikke diskriminerende over for udlændinge (i dette tilfælde statsborgere i andre EF-lande) af følgende grunde:

- for det første angår bestemmelsen ikke udenlandske statsborgere som sådanne, men »udenlandske engageringsbureauer for optrædende kunstnere«. Medmindre der foreligger en aftale om gensidighed, kan en fysisk eller juridisk person«, som vil formidle en engagering i Belgien, ifølge bestemmelsen således kun udøve denne form for virksomhed via et mod betaling drevet engageringsbureau (dvs. en anden fysisk eller juridisk person), som har bevilling,
- for det andet kræver artikel 20 på ingen måde, at det nævnte engageringsbureau, som har bevilling, er et »indenlandsk« bureau. Det kan udmærket dreje sig om et »udenlandsk« bureau, som opfylder de i lovgivningen fastsatte betingelser for at have bevilling, idet dette ikke på nogen måde er udsat for restriktioner, som er begrundet i, at bureauet er »udenlandsk«, hverken som juridisk eller fysisk person,
- da udenlandske engageringsbureauer for optrædende kunstnere ifølge artikel 20 således kun betrages som udenlandske fysiske eller juridiske personer, som ikke opfylder de i lovgivningen fastsatte betingelser — i modsætning til andre fysiske eller juridiske personer, det være sig udenlandske eller belgiske, som opfylder disse betingelser — vedrører den forskelsbehandling, som artiklen tilsyneladende indebærer, ikke forholdet mellem udlændinge og egne statsbor-

gere, men udelukkende forholdet mellem personer med bevilling og personer uden bevilling.

C — Kommissionen har først — med hensyn til spørgsmålene 1, 2 og 4 — anført, at den pågældende form for virksomhed tilsyneladende ikke er omfattet af et liberaliseringsdirektiv. Selv hvis det modsatte var tilfældet, ville dette imidlertid i betragtning af Domstolens retspraksis være uden betydning i det foreliggende tilfælde. Det følger nemlig af dommen af 3. december 1974 i »Van Binsbergen-sagen«, sag 33/74, at »artikel 59's bestemmelser, hvis gennemførelse skulle forberedes ved hjælp af direktiver i løbet af overgangsperioden, er ... blevet ubetingede ved udløbet heraf«.

Dette princip indebærer imidlertid ikke, at Rådet ikke behøver at vedtage direktiver, som skal indføre en række bestemmelser i medlemsstaternes lovgivninger for at lette den faktiske gennemførelse af den frie adgang til udveksling af tjenesteydelser. Det indebærer heller ikke, at alle bestemmelserne i de direktiver, der er udstedt før overgangsperiodens udløb, er blevet uden virkning. Generelt kan der endnu med rette henvises til retsakter, som i løbet af overgangsperioden er udstedt på dette område (almindelige programmer, direktiver) ved bestemmelsen af de tilfælde, som fællesskabsinstanserne da anså for diskriminerende. Selv om engageringsbureauer mod betaling for kunstnere ikke er omfattet af 1967-direktivet, kan de eksempler på forskelsbehandling, som direktivet indeholder, under denne synsvinkel i givet fald vise sig at være relevante, eftersom private engageringsbureauer generelt er omfattet af direktivet.

Under disse omstændigheder kan de spørgsmål, den belgiske ret har stillet, sammenfattes i spørgsmålet om, hvorvidt de omtvistede belgiske bestemmelser er i strid med traktatens artikel 59.

I betragtning af det tjenesteydelsesbegreb, som fremgår af den ovenfor nævnte dom, opfylder tre kategorier af tjenesteydelser de kriterier, der er opstillet i traktatens artikler 59-61, nemlig tjenesteydelser,

- som indebærer, at tjenesteyderen begiver sig til modtagerens land,
- som indebærer, at modtageren begiver sig til tjenesteyderens land,
- som hverken indebærer, at tjenesteyderen eller modtageren begiver sig til et andet land.

Den foreliggende form for virksomhed, nemlig at en impresario (tjenesteyderen) formidler en engagering af en kunstner i det land, hvor modtageren af tjenesteydelsen er etableret, er en tjenesteydelse, der som regel vil falde ind under den tredje af de anførte kategorier.

Da der er tale om en form for virksomhed, som ikke indebærer, at nogen af parterne begiver sig til et andet land, opstår der det spørgsmål, i hvilket omfang tjenesteyderen skal respektere eventuelle forskrifter vedrørende adgangen til at optage og udøve denne virksomhed i den stat, hvor tjenesteydelsen præsteres: dvs. en side af det generelle problem om, hvilket lands lovgivning der skal finde anvendelse på en bestemt tjenesteydelse.

Bortset fra det tilfælde, der er nævnt i artikel 60, stk. 3, indeholder traktatbestemmelserne ingen løsning på dette spørgsmål. I nævnte »Van Binsbergsag« fastslog Domstolen imidlertid, at der med hensyn til advokaterhvervet af den stat, hvor tjenesteydelsen præsteres, kan stilles særlige krav til tjenesteyderen, såfremt disse er »objektivt nødvendige« af hensyn til overholdelsen af de faglige

regler. I øvrigt fremgår det klart af den omstændighed, at traktatens artikel 59 har direkte virkning, at enhver forskelsbehandling på grundlag af tjenesteyderens nationalitet eller bopæl er forbudt.

Ud fra disse overvejelser har Kommissionen derefter gennemgået de pågældende belgiske retsfor skrifter, såvel med hensyn til den omstændighed, at der kræves *bevilling* (med gyldighed i ét år) til drift af et engageringsbureau mod betaling for kunstnere, som med hensyn til *reglerne for bureauets virksomhed* og de *beføjelser*, tilsynsmyndigheden har.

Kravet om, at en engagering i Belgien skal foretages via et belgisk bureau, er en hindring for udøvelsen af adgangen til at udføre tjenesteydelser, hvilket fremgår så meget desto klarere, som det er forbundet med en pligt for tjenesteyderen til at dele provisionen med det belgiske bureau, hvilket gør udførelsen af tjenesteydelsen mere byrdefuld. Et sådant krav kan imidlertid kun være berettiget, hvis det, i overensstemmelse med Domstolens retspraksis, er »objektivt nødvendigt« af hensyn til det formål, der tilstræbes med de belgiske bestemmelser.

a) Ved vurderingen heraf må der for det første sondres mellem to forskellige situationer:

- i) Såfremt den pågældende form for virksomhed *ikke er undergivet kontrol* i den stat, hvor tjenesteyderen er etableret, og Fællesskabets institutioner ikke for at lette adgangen til at optage og udøve selvstændig erhvervsvirksomhed har udstedt direktiver i medfør af traktatens artikel 57, eller — hvis sådanne direktiver ikke er udstedt

— har anset det for ønskeligt at lette gennemførelsen af den frie adgang til at udveksle tjenesteydelser, særlig ved at vedtage overgangsforanstaltninger, kan tjenesteyderen næppe unddrage sig de belgiske forskrifter om bevilling.

- ii) Såfremt den pågældende form for virksomhed derimod *også er undergivet kontrol* i den medlemsstat, hvor tjenesteyderen er etableret, er det uklart, hvorfor det skulle være »objektivt nødvendigt« at kræve, at en indehaver af en belgisk bevilling medvirker. De belgiske myndigheder kan ganske vist indvende, at denne kontrol ikke er så streng som den belgiske lovgivnings, men denne indvending er ubegrundet, hvis:

— Rådet har anset et minimum af indbyrdes tilnærmelse mellem retsforskrifterne for tilstrækkelig,

— hvis etableringslandets forskrifter sammenlignes med den belgiske lovgivning. I det foreliggende tilfælde indeholder den belgiske lovgivning selv svaret på dette sidstnævnte punkt, idet der heri henvises til ILO-konventionen nr. 96, hvis bestemmelser ligeledes er optaget i de franske retsforskrifter om engagering af kunstnere; de franske regler er ganske øjensynligt udarbejdet ud fra samme hensyn som dem, der ligger til grund for den belgiske lovgivning, idet de bl. a. foreskriver, at engagering af optrædende kunstnere kun kan formidles af indehaver af en bevilling som impresario, der gælder ét år ad gangen.

- b) For det andet kan der ved afgørelsen af, om kravet om et samarbejde med en indehaver af en bevilling i det

land, hvor tjenesteydelsen præsteres, objektivt er nødvendigt, lægges vægt på eventuelle fortilfælde i fællesskabsretten. Det bestemmes ganske vist i Rådets direktiv af 22. marts 1977 (EFT L 78, 1977, s. 17), at medlemsstaterne med hensyn til tjenesteydelser udført af advokater — i forbindelse med repræsentation og forsvar af en klient — kan kræve, at tjenesteyderen handler i forbindelse med en advokat, som udøver virksomhed ved den ret, der skal behandle sagen, men denne regel angår en situation, som på grund af særegenheder ved advokaters virksomhed er fuldstændig forskellig fra den, der foreligger i denne sag.

For så vidt angår spørgsmål 3, har Kommissionen anført, at dette kun har betydning, såfremt de anfægtede nationale bestemmelser indebærer en forskelsbehandling. Den omstændighed, at bestemmelserne er gentaget i andre nationale retsforskrifter er uden betydning. Da den nationale ret har ment, at den skulle stille spørgsmålet om disse bestemmelser diskriminerende karakter ud fra traktatens artikel 62, skal følgende anføres:

- Under overgangsperioden ville artikel 62 på grund af sin rækkevidde og sit indhold højst sandsynligt ikke have fundet anvendelse på et tilfælde som det foreliggende, idet der med hensyn til de omtvistede bestemmelser — som fastslået — ikke har været tale om en »ny« foranstaltning.
- Efter overgangsperiodens udløb har spørgsmål om, hvorvidt en foranstaltning, som forudsættes at være diskriminerende, er ny, i alle tilfælde mistet

sin interesse, fordi alle foranstaltninger, som er i strid med artikel 59, fra dette tidspunkt er forbudt ifølge Domstolens retspraksis, selv foranstaltninger, som var gældende ved traktatens ikrafttræden, og derfor tilladte ifølge artikel 62. En konstatering af, at en foranstaltning er ny, kan i givet fald højst have betydning for afgørelsen af, om de forpligtelser, der følger af fællesskabsretten, er opfyldt. Såfremt det antages, at den anfægtede belgiske foranstaltning er en ny foranstaltning, som er indført efter traktatens ikrafttræden, kan dette være en antydning af, at foranstaltningen — da den ikke altid har været anset for uomgængelig af Belgien — ikke er en »objektivt nødvendig« bestemmelse ifølge den ovenfor omtalte dom i sag 33/74.

På grundlag af disse overvejelser har Kommissionen foreslået, at Domstolen besvarer spørgsmålene således:

1. »Engageringsbureauer mod betaling for optrædende kunstnere henhører ikke under gruppe 839 i den internationale CITEE-nomenklatur, således som denne er anført i det almindelige program om ophævelse af begrænsninger i den frie udveksling af tjenesteydelser, men under grupperne 841 og 842 i den nævnte nomenklatur.

Sådanne bureauer er hverken omfattet af Rådets direktiv af 12. januar 1967 eller af andre fællesskabsdirektiver.

Restriktioner, der hindrer fri udveksling af tjenesteydelser inden for Fællesskabet for sådanne bureauers vedkommende, er ikke desto mindre forbudt som følge af, at artikel 59 ved overgangsperiodens udløb er blevet umiddelbart anvendelig.

2. En medlemsstats særlige krav om, at et sådant engageringsbureau, som præsterer tjenesteydelser, skal handle via et i denne stat etableret engageringsbureau mod betaling for kunst-

ner, er ikke objektivt nødvendigt og er derfor uforeneligt med artikel 59, i hvert fald når tjenesteyderen i den stat, hvor han er etableret, er undergivet tilsvarende regler om tilknytning til en organisation og om kvalifikationer, faglig etik, kontrol og ansvar som dem, der gælder i den stat, hvor tjenesteydelsen præsteres.

Det må navnlig fastslås, at der foreligger tilsvarende regler, når de retsfor skrifter, som gælder for tjenesteyderen i den stat, hvor han er etableret, direkte er udstedt under hensyntagen til bestemmelserne i en international konvention, som også er grundlaget for forskrifterne i den stat, hvor tjenesteydelsen præsteres. Dette gælder navnlig, når tjenesteyderen er indehaver af en bevilling, som i den stat, hvor han er etableret, er udstedt i overensstemmelse med disse forskrifter.

3. I overgangsperioden var medlemsstaterne i medfør af traktatens artikel 62 beføjede til at gentage diskriminerende bestemmelser, som fandtes i deres lovgivninger ved traktatens ikrafttræden, men måtte dog ikke skærpe disse.

Efter overgangsperiodens udløb må medlemsstaterne ikke længere bringe nogen form for diskriminerende bestemmelser som omhandlet i artikel 59 i anvendelse.«

III — Mundtlige forhandlinger

I retsmødet den 16. november 1978 blev der afgivet mundtlige indlæg af Chambre

Syndicale des Agents artistiques et Impresarii de Belgique, repræsenteret af advokaterne Philippe E. Evrard og Luc Schlogel, af den belgiske regering og af EF-Kommissionen.

I retsmødet har Chambre Syndicale des Agents artistiques et Impresarii de Belgique (herefter benævnt Chambre Syndicale) bl. a. anført følgende:

Da det er arbejdstageren (den optrædende), der modtager tjenesteydelsen (engageringsanvisningen), består transaktionen i, at en fransk statsborger (den optrædende kunstner, modtageren af tjenesteydelsen) anvises engagering af en anden fransk statsborger (en impresario). Om selve engageringen foretages på fransk område eller i udlandet er uden betydning, idet kontraktens opfyldelsessted kun er et accessorisk tilknytningsmoment. Heraf følger, at fællesskabsretten, inden for grænserne af sagsanlægget ved den forelæggende ret, ikke finder anvendelse.

Med hensyn til realiteten i de forelagte spørgsmål har Chambre Syndicale derefter anført, at kravet i artikel 20 i nævnte arrêté royal på ingen måde indebærer, at der er pligt til at benytte et belgisk bureau, men kun til at benytte et bureau med en belgisk bevilling. De belgiske bestemmelser indebærer således ikke en forskelsbehandling på grundlag af nationalitet.

Derimod er erhvervsudøvelse i form af drift af et mod betaling drevet engageringsbureau ifølge de belgiske retsfor skrifter undergivet en række betingelser, udelukkende for at de optrædende ikke skal kunne blive udsat for misbrug fra ulovlige private büreauers side. Disse betingelser ville uden tvivl blive virkningsløse, hvis udenlandske impresarier ikke var undergivet pligten til at være indehaver af en belgisk bevilling.

Disse betingelser er de belgiske myndigheds eneste mulighed for at kontrollere, at de belgiske bestemmelser overholdes.

Intet i fællesskabsretten er i øvrigt til hinder for at fastholde de nævnte betingelser. I det omfang det mod betaling drevne engageringsbureau for optrædende kunstnere, som i Belgien midlertidigt og indtil videre varetager en opgave, som normalt varetages af det offentlige, er det i betragtning af de sociale hensyn, der ligger til grund for dets virke, nødvendigt, at der opstilles sådanne absolute garantier herfor, som de belgiske retsfor skrifter indeholder. Disse garantier kan imidlertid kun få virkning, hvis det kræves, enten at der benyttes en mellemmand, som har en belgisk bevilling, eller den pågældende selv har en sådan bevilling.

Hvis udlændinge ikke skulle opfylde disse for skrifter, ville formålet med arrêté royal af 28. november 1975 blive forspildt.

Endelig ville udenlandske retsfor skrifter — i dette tilfælde franske — selv om de indeholdt samme materielle regler som den belgiske lovgivning, ikke kunne give den belgiske stat, under hvilken arbejdsanvisningsforholdene hører, nogen garanti for, at impresarier, som ikke har en belgisk bevilling, overholder denne lovgivning.

Sammenfattende har Chambre Syndicale opfordret Domstolen til at træffe følgende afgørelse:

»Den sag, der er indbragt for Domstolen i form af de præjudicielle spørgsmål, der er forelagt af Tribunal de première instance de l'arrondissement de Tournai i de for denne ret verserende straffesager, henhører ikke under fællesskabsretten. Subsidiært: det statueres, at de belgiske retsregler om engageringsbureauer i

arrêté royal af 28. november 1975 og i arrêté ministériel af 1. december 1975 ikke er uforenelige med EØF-traktatens bestemmelser.»

I samme retsmøde har den belgiske regering anført, at enhver udlænding, uanset om han er statsborger i en medlemsstat, ifølge den belgiske lovgivning kan få bevilling til at drive et engageringsbureau mod betaling for kunstnere, såfremt han — på samme måde som landets egne statsborgere — opfylder betingelserne for udstedelse af bevilling ifølge arrêté royal 28. november 1975 og arrêté ministériel af 1. december 1975.

Der stilles på ingen måde krav om, at den udenlandske ansøger har bopæl, fast ophold eller forretningssted i Belgien, idet der ifølge artikel 8, nr. 8, i den nævnte arrêté royal af kontrolhensyn

alene kræves oplyst, hvor i Belgien de lovpligtige dokumenter føres og opbevares.

Den refererende dommer har rejst spørgsmålet om, hvorvidt betingelsen om, at ansøgeren ikke må være frakendt sine »borgerlige og politiske rettigheder«, jf. artikel 8, nr. 3, i nævnte arrêté royal, ikke indebærer, at kun belgiske statsborgere har krav på at få udstedt bevilling. Den belgiske regering har hertil svaret, at denne betingelse skal forstås således, at den ikke alene tager sigte på borgerlige og politiske rettigheder i den belgiske stat, men også rettigheder i andre stater.

Generaladvokaten har fremsat sit forslag til afgørelse i retsmødet den 28. november 1978.

Præmisser

- 1 Ved to domme, begge afsagt den 21. marts 1978 og indgået til Domstolen den 8. maj 1978, har Tribunal de première instance de Tournai i medfør af EØF-traktatens artikel 177 stillet en række spørgsmål vedrørende fortolkningen af Rådets direktiv 67/43/EØF af 12. januar 1967 (EFT 1967, s. 3; org. ref. JO nr. 10, s. 140) og af visse af EØF-traktatens bestemmelser om fri udveksling af tjenesteydelser;
- 2 disse spørgsmål er rejst under to straffesager mod hhv. to personer, der er etableret i Belgien, og to impresarier, der er etableret i Frankrig, som alle anklages for at have overtrådt artiklerne 6 og 20 i den belgiske arrêté royal af 28. november 1975 om drift af engageringsbureauer mod betaling for optrædende kunstnere;
- 3 ifølge disse bestemmelser er »drift af et engageringsbureau mod betaling for optrædende kunstnere betinget af, at bevilling hertil er udstedt af det ministerium, hvorunder beskæftigelsen hører« og »medmindre der er indgået aftale om gensidighed mellem Belgien og det pågældende land, kan udenlandske

engageringsbureauer for optrædende kunstnere kun foretage engagering i Belgien via et mod betaling drevet engageringsbureau, som er indehaver af bevilling«;

- 4 i begge sager er den første af de tiltalte anklaget for ved engagering af optrædende kunstnere at have benyttet et mod betaling drevet engageringsbureau i Frankrig, hvis indehaver ikke har bevilling i Belgien, og den anden af de tiltalte for at have formidlet en engagering i Belgien uden at have anvendt et bureau med bevilling i dette land som mellemlid;
- 5 herimod har de tiltalte anført, at de nævnte nationale bestemmelser er uforenelige med traktaten, idet de er til hinder for den i artiklerne 52, 55, 59 og 60 omtalte frie udveksling af tjenesteydelser.
- 6 Sagerne har været forenet under den mundtlige forhandling, og denne forening bør derfor opretholdes under domsafsigelsen.
- 7 Da den foreliggende form for virksomhed består i udførelse af en tjenesteydelse, bør gennemgangen af de spørgsmål, den nationale ret har stillet, først og fremmest foretages på grundlag af en undersøgelse af traktatbestemmelserne om tjenesteydelser.
- 8 Det første spørgsmål er, om den virksomhed, som udføres af engageringsbureauer mod betaling for optrædende kunstnere, skal henføres under begrebet »anvisningsbureauer« i gruppe 839 i den internationale CITI-nomenklatur;
- 9 såfremt dette spørgsmål besvares bekræftende, anmodes Domstolen derefter om at afgøre, om sådanne engageringsbureauers virksomhed faktisk og lovligt blev liberaliseret ved Rådets direktiv 67/43/EØF af 12. januar 1967;
- 10 såfremt det foregående spørgsmål besvares bekræftende, er den nationale rets tredje spørgsmål, om en medlemsstat i medfør af traktatens artikel 62 kan genindføre diskriminerende bestemmelser, som tidligere indeholdtes i dens lovgivning, når medlemsstaten ikke skærper disse;

- 11 endelig har den nationale ret, såfremt de nævnte engageringsbureauer ikke skal henføres under gruppe 839, i sit fjerde spørgsmål forespurgt, om Domstolen vil stadfæste den fortolkning, hvorefter de henhører under den »endnu ikke liberaliserede« gruppe 842.
- 12 Direktivet af 12. januar 1967, udstedt af Rådet i medfør af traktatens artikler 54 og 63 og det »almindelige program om ophævelse af begrænsninger i den frie udveksling af tjenesteydelser«, der blev vedtaget af Rådet den 18. december 1961 (EFT-specialudgave, anden serie, IX, s. 3; org.ref. JO nr. 2, 1962, s. 32), vedrører gennemførelsen af etableringsfrihed og fri udveksling af tjenesteydelser for selvstændig virksomhed inden for visse grupper i den internationale standardfortegnelse, Classification Internationale Type, par industrie, de toutes les branches d'activité économique (CITI), der er udarbejdet af De forenede Nationers statistiske afdeling;
- 13 dette almindelige program opregner i bilagene I - IV de former for virksomhed, som gradvis skulle liberaliseres i løbet af overgangsperioden ifølge den i programmets afsnit V fastsatte tidsplan, idet det med henblik på inddelingen i erhverv eller erhvervsgrupper benytter den nævnte internationale nomenklatur, således at denne udgør en integrerende del af de pågældende fællesskabsretsakter.
- 14 Spørgsmål 1 drejer sig om, hvorledes de omtvistede former for virksomhed skal klassificeres i forhold til gruppe 839 i CITI-nomenklaturen ?
- 15 i nomenklaturen defineres gruppe 839 i hovedgruppe 83, afsnit 8 (»tjenesteydelser«) som en opsamlingsgruppe, der vedrører »visse tjenesteydelser for erhvervslivet« [ikke andetsteds klassificeret];
- 16 i den detaljerede version, der blev udarbejdet i 1964, anføres det udtrykkeligt, at »anvisningsbureauer« henhører under denne gruppe, men at »anvisning af personale til teater og radio« ikke er omfattet heraf;
- 17 i denne version henføres »engagering af kunstnere og optrædende« inden for filmbranchen og anden virksomhed i tilknytning til film under gruppe 841, medens tjenesteydelser som »f. eks. engageringsbureauer for kunstnere til teatre« inden for teatervirksomhed mv. henføres under gruppe 842;

- 18 følgelig henhører engageringsbureauer mod betaling for optrædende kunstnere ikke under begrebet »anvisningsbureauer« i gruppe 839 i den internationale CITI-nomenklatur.
- 19 Det fremgår af det andet og det fjerde spørgsmål, at den nationale ret kun har rejst problemet vedrørende klassifikationen af de omtvistede former for virksomhed inden for rammerne af CITI-nomenklaturen for at få afgjort, om de er blevet liberaliserede ifølge traktatens artikel 59 om fri udveksling af tjenesteydelser;
- 20 ordene »endnu ikke liberaliseret« i slutningen af fjerde spørgsmål lader formode, at den nationale ret, da den stillede dette spørgsmål, er gået ud fra, at liberaliseringen af disse former for virksomhed, selv efter overgangsperiodens udløb, kun kan anses som gennemført, i det omfang dette er foreskrevet i en fællesskabsretsakt som det ovenfor nævnte rådsdirektiv 67/43/EØF;
- 21 inden for rammerne af det retslige samarbejde, der ved artikel 177 er indført mellem de nationale retter og Domstolen, hvorved disse instanser direkte og gensidigt skal medvirke til, at fællesskabsretten anvendes ensartet i alle medlemsstaterne, kan Domstolen af den nationale rets spørgsmål — ud fra de oplysninger, denne ret har givet, og særlig ud fra det almindelige spørgsmål den har rejst om »den omtvistede arrêté royal's forenelighed med Rom-traktaten« — udlede de fællesskabsretlige elementer, som er nødvendige for, at den nationale ret kan løse det juridiske problem, den har fået forelagt, i overensstemmelse med fællesskabsretten;
- 22 det skal derfor i det foreliggende tilfælde undersøges, om og i hvilket omfang de pågældende former for virksomhed er liberaliseret, som anført i traktatens artikler 59 - 66, selv når Rådet ikke har udstedt en fællesskabsretsakt som det ovenfor nævnte direktiv.
- 23 Dette spørgsmål må løses inden for rammerne af kapitlet om tjenesteydelser som helhed, idet der dog desuden vil blive taget hensyn til bestemmelserne om etableringsretten, som der henvises til i artikel 66.

- 24 Ifølge traktatens artikel 59, stk. 1 »... skal restriktioner, der hindrer fri udveksling af tjenesteydelser inden for Fællesskabet, gradvis afskaffes i løbet af overgangsperioden, for så vidt angår statsborgere i Medlemsstaterne . . .«;
- 25 denne bestemmelse fastsætter gennemførelsen af den fri udveksling af tjenesteydelser til overgangsperiodens udløb, og indeholder således, når den fortolkes på baggrund af traktatens artikel 8, stk. 7, en præcis forpligtelse til at nå et resultat, hvis gennemførelse skulle lettes, men ikke være afhængig af, at der blev iværksat et program bestående af gradvise foranstaltninger;
- 26 det følger derfor heraf, at påbudene i traktatens artikel 59, som gradvis skulle efterkommes i løbet af overgangsperioden ved hjælp af de i artikel 63 nævnte direktiver, er blevet umiddelbart og ubetinget anvendelige ved denne periodes udløb;
- 27 disse påbud om fri udveksling af tjenesteydelser indebærer, at enhver forskelsbehandling af tjenesteyderen på grund af dennes nationalitet eller den omstændighed, at han er etableret i en anden medlemsstat end den, hvori tjenesteydelsen skal udføres, skal afskaffes;
- 28 i betragtning af, at visse tjenesteydelser, såsom engagering af optrædende kunstnere, er af speciel karakter, kan særlige krav til tjenesteyderne, der er begrundet i anvendelsen af faglige regler, i hensyn til almenvellet eller i behovet for at beskytte kunstneren, og som påhviler alle, der er etableret på nævnte stats område, ikke anses for uforenelige med traktaten, i det omfang tjenesteyderen ikke er undergivet lignende krav i den stat, i hvilken han er etableret;
- 29 når udøvelsen af den pågældende engageringsvirksomhed i den stat, hvor tjenesteydelsen udføres, er betinget af en bevilling samt af de kompetente myndigheders kontrol, kan denne stat imidlertid, hvis den ikke vil overtræde påbudene i traktatens artikel 59, alene kræve, at tjenesteydere, der er etableret i en anden medlemsstat, enten skal opfylde sådanne betingelser eller benytte sig af en bevillingsindehaver, såfremt et sådant krav er objektivt nødvendigt for at garantere, at de faglige regler overholdes, eller for at sikre den nævnte beskyttelse;

- 30 et sådant krav er ikke objektivt nødvendigt, såfremt tjenesteydelsen udføres af et engageringsbureau, som henhører under en medlemsstats offentlige forvaltning, eller såfremt en tjenesteyder, som er bosat i en anden medlemsstat, dér er indehaver af en bevilling, som er udstedt på tilsvarende vilkår som dem, der kræves af den stat, hvori tjenesteydelsen udføres, og såfremt tjenesteyderens virksomhed i den førstnævnte stat er undergivet en tilstrækkelig kontrol, som omfatter enhver engageringsvirksomhed, uanset hvilken medlemsstat ydelsen modtages i.
- 31 Den belgiske regering har gjort gældende, at den pågældende form for engageringsvirksomhed er omfattet af Den internationale Arbejdsorganisations konvention nr. 96 om engageringsbureauer drevet mod betaling, som revideret den 1. juli 1949 i Genève, hvorefter de kompetente myndigheder kan vedtage kontrolforanstaltninger over for disse bureauer,
- 32 den belgiske regering har anført, at denne konvention, der blev godkendt af Belgien ved lov af 3. marts 1958, »nøje er blevet overholdt af arrêté royal af 28. november 1975, som opstiller et generelt forbud mod drift af engageringsbureauer mod betaling (artikel 2), hvorfra der kun gælder én enkelt 'undtagelse', nemlig drift af engageringsbureauer mod betaling for optrædende kunstnere, som udtrykkeligt er betinget af, at bureauerne drives i nøje overensstemmelse med lovgivningens krav«.
- 33 Den nævnte internationale konvention opstiller et generelt forbud mod engageringsbureauer, der drives mod betaling, og arbejder med gevinst for øje, og det bestemmes herom i konventionens artikel 3, stk. 1, at sådanne bureauer »ophæves efter udløbet af en begrænset frist, hvis længde fastsættes af den kompetente myndighed«¹;
- 34 endvidere indeholder konventionens artikel 5, stk. 1, følgende bestemmelse: »Den kompetente myndighed kan i undtagelsestilfælde dispensere fra bestemmelserne i konventionens artikel 3, for så vidt angår personkategorier, som præcist er afgrænset i den nationale lovgivning, og for hvilke der ikke på rimelig måde kan foretages anvisninger inden for rammerne af den offentlige arbejdsanvisning . . .«¹;
- 35 da der ikke ifølge konvention nr. 96 består en forpligtelse til at opretholde engageringsbureauer, der drives mod betaling, kan den belgiske regering ikke påberåbe sig denne konvention som begrundelse for ikke at overholde traktatbestemmelserne om fri udveksling af tjenesteydelser;

1 — O.a.: Domstolens oversættelse.

- 36 de forpligtelser, der følger af konvention nr. 96, kan derfor ikke anføres som begrundelse for ikke at anvende fællesskabsrettens bestemmelser på det her omhandlede område;
- 37 desuden er intet i konventionen til hinder for, at en medlemsstat, som benytter sig af undtagelsen i artikel 5, bringer denne bestemmelse i anvendelse på en tjenesteyder, der er etableret i en anden medlemsstat, på betingelser, som er i overensstemmelse med kravene i traktatens artikel 59, som anført ovenfor;
- 38 i øvrigt følger det af selve artikel 20 i den belgiske arrêté af 28. november 1975, at udenlandske engageringsbureauer for optrædende kunstnere, såfremt der mellem Belgien og det pågældende land er indgået aftale om gensidighed, kan formidle engagering i Belgien uden at benytte sig af et mod betaling drevet engageringsbureau med bevilling i Belgien.
- 39 Af alle disse grunde bør besvarelsen gå ud på, at når udøvelse af den form for virksomhed, som drives af engageringsbureauer mod betaling for optrædende kunstnere, i den stat, hvor tjenesteydelsen udføres, er betinget af bevilling, kan denne stat ikke af tjenesteydere, der er etableret i en anden medlemsstat, kræve, at de enten skal opfylde denne betingelse eller benytte sig af et mod betaling drevet engageringsbureau med en sådan bevilling, såfremt ydelsen udføres af et engageringsbureau, som henhører under en medlemsstats offentlige forvaltning, eller tjenesteyderen i den medlemsstat, hvor han er etableret, er indehaver af en bevilling, som er udstedt på tilsvarende vilkår som dem, der kræves af den stat, hvori ydelsen udføres, og tjenesteyderens virksomhed i den førstnævnte stat er undergivet en tilstrækkelig kontrol, som omfatter enhver engageringsvirksomhed, uanset hvilken medlemsstat ydelsen modtages i.

Vedrørende sagsomkostningerne

- 40 De udgifter, der er afholdt af den belgiske regering og af Kommissionen for De europæiske Fællesskaber, der har afgivet indlæg for Domstolen, kan ikke godtgøres;
- 41 da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, som verserer for den nationale ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagsomkostningerne.

På grundlag af disse præmisser

kender

DOMSTOLEN

vedrørende de spørgsmål, som er forelagt den af Tribunal de première instance de Tournai ved domme af 21. marts 1978, for ret:

1. Engageringsbureauer mod betaling for optrædende kunstnere henhører ikke under begrebet »anvisningsbureauer« i gruppe 839 i den internationale CITI-nomenklatur.
1. Påbudene i traktatens artikel 59, som gradvis skulle efterkommes i løbet af overgangsperioden ved hjælp af de i artikel 63 nævnte direktiver, er blevet umiddelbart og ubetinget anvendelige ved denne periodes udløb.
3. Når udøvelse af den form for virksomhed, som drives af engageringsbureauer mod betaling for optrædende kunstnere, i den stat, hvor tjenesteydelsen udføres, er betinget af bevilling, kan denne stat ikke af tjenesteydere, der er etableret i en anden medlemsstat, kræve, at de enten skal opfylde denne betingelse eller benytte sig af et mod betaling drevet engageringsbureau med en sådan bevilling, såfremt ydelsen udføres af et engageringsbureau, som henhører under en medlemsstats offentlige forvaltning, eller tjenesteyderen i den medlemsstat, hvor han er etableret, er indehaver af en bevilling, som er udstedt på tilsvarende vilkår som dem, der kræves af den stat, hvori ydelsen udføres, og tjenesteyderens virksomhed i den førstnævnte stat er undergivet en tilstrækkelig kontrol, som omfatter enhver engageringsvirksomhed, uanset hvilken medlemsstat ydelsen modtages i.

Kutscher   Mertens de Wilmars   Mackenzie Stuart   Donner   Pescatore
Sørensen   O'Keefe   Bosco   Touffait

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 18. januar 1979.

A. Van Houtte
Justitssekretær

H. Kutscher
Præsident